

ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิต่อผู้คดีของผู้บริโภค กรณีผู้เช่าซื้อไม่สุจริต หรือไม่มีเจตนาชำระราคา¹

มัตติกา กุลสุขะ²

การเช่าซื้อได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเช่าซื้อสังหาริมทรัพย์ ผู้ประกอบธุรกิจให้ผู้เช่าซื้อมุ่งหวังจะได้ประโยชน์จากการที่ผู้บริโภคจ่ายค่าเช่าซื้อเป็นการตอบแทน แต่ผู้บริโภคส่วนหนึ่งทำสัญญาเช่าซื้อเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์โดยมิได้ไม่มีเจตนาชำระราคา หรือเมื่อได้ทำสัญญาเช่าซื้อและได้ครอบครองทรัพย์ที่เช่าซื้อแล้วไม่มีการชำระราคาเลย หรือมีการชำระราคาเพียงงวดเดียว เพราะมุ่งทำสัญญาเพื่อให้ทรัพย์นั้นไปจำหน่ายให้แก่บุคคลอื่น โดยมิได้มีเจตนาที่จะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์ของตน ตามความมุ่งหมายของสัญญาเช่าซื้อ อันเป็นการกระทำที่ไม่สุจริตในการทำสัญญา

ปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นมาตรการควบคุมผู้บริโภคที่ไม่สุจริตดังกล่าวในการใช้สิทธิหรือจำกัดสิทธิในการต่อสู้คดีทางศาล พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคโดยไม่มีมาตรการควบคุมหรือจำกัดสิทธิผู้บริโภคที่ไม่สุจริต ทำให้ผู้ประกอบการได้รับความเสียหาย มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของชาติ ทั้งยังกระทบต่อความน่าเชื่อถือของผู้บริโภครายอื่นที่สุจริตด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้ศึกษาพบว่ามีประเด็นปัญหาการวิจัยที่ควรค่าแก่การศึกษาอยู่หลายประการ ดังนี้

ปัญหาประการที่หนึ่ง ปัญหาผู้บริโภคที่เช่าซื้อโดยมีเจตนาไม่สุจริต

การที่ผู้เช่าซื้อจำหน่ายทรัพย์ที่ได้เช่าซื้อไปในระหว่างสัญญา เป็นการกระทำโดยทุจริต คือเป็นการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นความผิดอาญาฐานยักยอก ซึ่งหากผู้ประกอบการให้ผู้เช่าซื้อข้อเท็จจริงว่าผู้เช่าซื้อไม่สุจริตในการทำสัญญาเช่าซื้อเพื่อนำทรัพย์ไปจำหน่าย ย่อมไม่มีผู้ให้เช่าซื้อรายใดยอมทำสัญญาและส่งมอบทรัพย์ให้

ในการใช้สิทธิดำเนินกระบวนการยุติธรรม ภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต้องกระทำด้วยความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการหรือผู้บริโภค ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 12 การใช้สิทธิหรือการชำระหนี้ ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริต หรือในมาตรา 18 วรรคสอง ถ้า

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่องปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิต่อสู้คดีของผู้บริโภค กรณีผู้เช่าซื้อไม่สุจริต หรือไม่มีเจตนาชำระราคา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จุพร วงศ์ทองสรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล และ รองศาสตราจารย์รัล เล็งวิทยา

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับยกเว้นก็ได้ หรือในมาตรา 41 ที่ให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค โดยต้องคำนึงถึงความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย

เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 12 ที่บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนที่ดี ในการชำระหนี้ที่ดี ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริต โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม” แต่ไม่มีบทบัญญัติว่าการใช้สิทธิของผู้บริโภคจะต้องกระทำด้วยความสุจริต ต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “การใช้สิทธิแห่งตนที่ดีในการชำระหนี้ที่ดีทุกคนทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 วรรคสอง ในกรณีที่ผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ประพฤติตนไม่เรียบร้อย ดำเนินกระบวนการพิจารณาอันมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น หรือมีพฤติการณ์อื่นที่ศาลเห็นสมควร ก็ยังมีมาตรการเสมือนเป็นบทลงโทษผู้บริโภค จึงไม่มีเหตุผลใดที่มาตรา 12 จะไม่ควบคุมผู้บริโภครให้ใช้สิทธิโดยสุจริตด้วย และมาตรา 41 กรณีที่ศาลพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ยังมีบทบัญญัติให้พิจารณาพฤติการณ์ความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงผู้บริโภครมีส่วนผิดก็มีบทลงโทษผู้บริโภครด้วย ดังนั้นผู้บริโภครที่ไม่สุจริตจึงไม่ควรได้รับความคุ้มครองที่เท่าเทียมกับผู้บริโภครที่สุจริต

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้คดีของผู้บริโภคที่เป็นผู้เข้าซื้อที่ไม่สุจริต

การใช้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้บริโภคที่ไม่สุจริต ตามหลักกฎหมายปิดปากโดยความประพฤติ (Estoppel by Conduct: Venire contra factum proprium) ที่มีขึ้นเพื่อความเป็นธรรมด้วยการลงโทษบุคคลหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งในคดีไม่ให้กล่าวอ้างหรือปฏิเสธข้อความหรือการกระทำบางเรื่องอันเป็นผลเนื่องจากการกระทำความผิดของบุคคลนั้น จะถูกปิดปากในการที่จะอาศัยประโยชน์จากความประพฤติเช่นนั้น มีความหมายตรงกับหลักกฎหมายโรมัน (venire contra factum proprium) บุคคลใดจะถือเอาประโยชน์จากการกระทำที่ขัดแย้งกับความประพฤติของตนที่ได้ทำไว้ในอดีตไม่ได้ ซึ่งหากพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามหลักสุจริตในมาตรา 5 กับหลักกฎหมายปิดปากดังกล่าว ผู้เข้าซื้อที่ไม่สุจริตนับแต่ก่อนเข้าทำสัญญาเข้าซื้อ หรือระหว่างที่สัญญามีผลบังคับใช้ หรือเมื่อสัญญาสิ้นสุดด้วยเหตุประการใดก็ตาม ทำให้คู่สัญญาเสียเปรียบได้รับความเสียหาย เพราะเหตุความไม่สุจริตของตน ผู้เข้าซื้อที่ไม่สุจริตนั้นย่อมจะอาศัยประโยชน์จากความประพฤติที่ไม่ดีของตนนั้นไม่ได้

ปัญหาประการที่สาม ปัญหาการยกอายุความขึ้นต่อสู้ในคดีเข้าซื้อ

เนื่องจากการฟ้องคดีมีอายุความที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นผู้ให้เข้าซื้อจะฟ้องเรียกค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระมีระยะเวลาเพียง 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/34 (6) หากใช้สิทธิฟ้องร้อง

เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้และผู้บริโภคนำใช้สิทธิต่อสู้คดีโดยการยกอายุความขึ้นอ้างเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็ย่อมจะต้องพิพากษายกฟ้อง เพราะสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความแล้ว แม้ข้อเท็จจริงจะเป็นยุติว่าผู้บริโภคนั้นมีเจตนาไม่สุจริตและเป็นการกระทำความผิดประกอบความผิดอาญาฐานยักยอกก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงที่โจทก์เพิ่งทราบจากการพิจารณาว่าจำเลยเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปจำหน่าย ทำให้โจทก์เกิดสิทธิร้องทุกข์หรือดำเนินคดีอาญาฐานยักยอกได้ภายใน 3 เดือนนับแต่รู้ ทั้งยังมีอายุความทั่วไปในทางอาญาถึง 10 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (3)

ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการถกเถียงกันกับการบังคับทางอาญา คดีแพ่งขาดอายุความแต่ดำเนินคดีอาญาต่อไปได้หลังจากที่คดีแพ่งขาดอายุความ ซึ่งนอกจากจะเอาตัวผู้กระทำความผิดไปปรับโทษตามกฎหมายได้แล้ว ยังมีสิทธิเรียกให้คืนทรัพย์สินแล้วแต่ผู้ประสงค์ของผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นผู้ให้เช่าซื้อนำคดีมาฟ้องต่อศาลมีเจตนาเพื่อให้ได้รับค่าเช่าซื้อ มิได้มุ่งหมายที่จะให้ผู้เช่าซื้อต้องได้รับโทษในทางอาญา และยังเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทั้งคู่ความ สำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมากกว่า การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อตามสิทธิที่เขามีอำนาจที่จะดำเนินการได้อยู่แล้ว จึงเป็นประโยชน์กว่าที่จะให้เขาไปดำเนินคดีเป็นคดีใหม่ ทั้งการดำเนินคดีในทางแพ่งไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดตัดสิทธิเจ้าหนี้มิให้ฟ้องคดีในทางแพ่งแม้ว่าคดีจะขาดอายุความแล้วก็ตาม เพียงแต่เป็นเรื่องของจำเลยว่าจะยกเรื่องอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือไม่ หากจำเลยไม่ได้ยกเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลก็ต้องให้จำเลยชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเต็มราคาอยู่แล้วในกรณีที่ไม่มีกรณีเลิกสัญญา

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิต่อสู้คดีของผู้บริโภค กรณีผู้เช่าซื้อไม่สุจริต หรือไม่ มีเจตนาชำระราคา ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ปัญหาผู้บริโภคที่เช่าซื้อโดยมีเจตนาไม่สุจริต

ผู้ศึกษาเสนอให้นิยามคำว่า “ผู้บริโภคที่ไม่สุจริต” เพิ่มเติมในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ดังนี้

“ผู้บริโภคที่ไม่สุจริต หมายความว่า ผู้เช่าซื้อที่ทำสัญญาเช่าซื้อเพื่อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกจำหน่าย หรือได้จำหน่ายไปในระหว่างสัญญาเช่าซื้อยังไม่สิ้นสุด อันเป็นการกระทำความผิดประกอบตามประมวลกฎหมายอาญาฐานยักยอก

ให้สันนิษฐานว่าผู้เช่าซื้อที่ชำระค่าเช่าซื้อไม่เกินหนึ่งงวด เป็นผู้บริโภคที่ไม่สุจริต ไม่ว่าจะได้จำหน่ายทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือไม่”

และเพิ่มวรรคสอง ของมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ดังนี้

“ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ผู้บริโภคต้องกระทำด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางสังคมที่เป็นธรรม”

2. ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้คดีของผู้บริโภคที่เป็นผู้เช่าซื้อที่ไม่สุจริต

เพื่อเป็นการลงโทษผู้บริโภครที่เป็นจำเลยและเป็นผู้บริโภคที่ไม่สุจริต ผู้ศึกษาเสนอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 วรรคสาม และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“บทบัญญัติตามวรรคสองให้ใช้บังคับแก่กรณีการต่อสู้คดีของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจต่อสู้คดีแทนผู้บริโภคที่ไม่สุจริตด้วย”

และเพิ่มเติมวรรคสี่ ดังนี้

“ในกรณีตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของกลุ่มความทั้งสองฝ่าย ให้ศาลพิพากษาในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมโดยสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นชำระต่อศาลในนามของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคซึ่งค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนั้นได้รับยกเว้นหรือไม่ได้รับยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควร”

3. ปัญหาการยกอายุความขึ้นต่อสู้ในคดีเช่าซื้อ

ผู้ศึกษาเสนอให้จำกัดสิทธิของผู้บริโภคที่ไม่สุจริตในการต่อสู้คดี ให้มีบทบัญญัติควบคุมความสุจริตของผู้บริโภคให้สอดคล้องกับการควบคุมความสุจริตของผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อให้กฎหมายมีความเท่าเทียมกันแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 12 โดยเพิ่มเติมวรรคต่อไปนี้เป็นวรรคสามของมาตรา 12 ต่อจากที่แก้ไขเพิ่มเติมวรรคสองใน ข้อ 1. ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนี้

“ในการต่อสู้คดีของผู้บริโภคที่ไม่สุจริต ให้ถืออายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือตามประมวลกฎหมายอาญา แล้วแต่ว่าอายุความไหนจะยาวกว่ากัน”

จากสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะที่กล่าวมานี้จะทำให้เกิดมาตรการทางกฎหมายที่สอดคล้องกับสถานะความเป็นจริงในปัจจุบันและเป็นธรรมกับคู่สัญญา เป็นผลดีต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรม และตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามหลักสุจริต

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ ปรกติ. หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.

ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์. คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551.

ศนันท์กรณ โสคติพันธ์. คำอธิบายกฎหมายเช่าทรัพย์-เช่าซื้อ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.